

UOT 37.01

Hümeyir Hüseyn oğlu Əhmədov,

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun şöbə müdiri, pedaqogika elmləri doktoru, professor,
Qazaxıstan Pedaqoji Elmlər Akademiyasının xarici üzvü, Rusiya Təhsil Akademiyasının xarici üzvü,
Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, RTA-nın Əməkdar elm və təhsil xadimi*

<https://orcid.org/0000-0003-0019-4266>

E-mail: humeyir@gmail.com

a.humeyir@arti.edu.az

Lalə Akif qızı Məmmədli,

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı mütəxəssisi,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,
elmlər doktoru programı üzrə əyani doktorant*

<https://orcid.org/0000-0003-0686-3627>

E-mail: lale23@mail.ru

l.memmedli@arti.edu.az

Pərvin Cavanşir qızı Əlizadə

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı mütəxəssisi,
Türkiyə Respublikası Van Yüzüncü Yıl Universitetinin qiyabi doktorantı*

<https://orcid.org/0009-0009-5896-2177>

E-mail: alizadapari.16@gmail.com

**SƏMƏD VURĞUNUN YARADICILIĞINDA PEDAQOJİ MOTİVLƏR
VƏ GƏNC NƏSLİN TƏRBIYƏSİ**

Humeyir Huseyn Ahmadov,

*head of the department of the
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan,
doctor of pedagogical sciences, professor,
foreign member of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan,
foreign member of the Russian Academy of Education,
Full Member of the Academy of Natural Sciences,
Honored scientist and educator*

Lala Akif Mammadly,

*leading specialist of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan,
doctor of philosophy in pedagogy,
doctoral student in the program of doctor of sciences*

Parvin Cavanshir Alizadeh

*leading specialist of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan
doctoral student in the program of philosophy at Van Yuzuncu Yil University,
Republic of Türkiye*

**PEDAGOGICAL MOTIFS AND THE UPBRINGING OF THE YOUNGER GENERATION
IN THE WORK OF SAMAD VURGUN**

Гумейир Гусейн оглы Ахмедов,

*заведующий отделом Института Образования Азербайджанской Республики, доктор
педагогических наук, профессор,
иностранный член Академии Педагогических Наук Казахстана, иностранный член Российской
Академии Образования, действительный член Академии Естественных Наук, Заслуженный деятель
науки и образования РАО*

Лала Акиф гызы Мамедли

ведущий специалист

Института Образования Азербайджанской Республики

доктор философии по педагогике,

докторант по программе доктора наук

Парвин Джаванишир гызы Ализаде

ведущий специалист Института Образования Азербайджанской Республики

заочный докторант Университета Ван Юзюнджю Йыл Турецкой Республики

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(2\).11-17](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(2).11-17)

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МОТИВЫ И ВОСПИТАНИЕ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ
В ТВОРЧЕСТВЕ САМЕДА ВУРГУНА**

Хülasə. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Səməd Vurğunun yaradıcılığı milli-mənəvi dəyərlərin, vətənpərvərlik ideyalarının və humanist prinsiplərin təbliği baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Onun əsərlərində yalnız bədii-estetik xüsusiyyətlər deyil, həm də pedaqoji məzmun və tərbiyəvi ideyalar geniş şəkildə öz əksini tapır. Şairin poeziyasında gənc nəslin mənəvi formalaşması, vətən sevgisi, əməksevərlik, humanizm və milli kimlik kimi dəyərlərin təbliği əsas mövzulardan biridir. Bu baxımdan Səməd Vurğunun yaradıcılığı həm ədəbi, həm də pedaqoji aspektdən araşdırılması zəruri olan mühüm mənbə hesab olunur.

Məqalədə Səməd Vurğunun poeziyasında və dramaturgiyasında pedaqoji motivlərin təhlili aparılır, onun əsərlərində gənc nəslin tərbiyəsinə yönəlmiş ideyalar müəyyən edilir. Şairin əsərlərində müəllim obrazı, təhsil və maarifçilik ideyaları, vətənpərvərlik ruhu və milli dəyərlərin qorunması kimi məsələlər geniş şəkildə araşdırılır. Eyni zamanda bu ideyaların müasir pedaqoji prosesdə tətbiq imkanları da nəzərdən keçirilir.

Araşdırma nəticəsində müəyyən edilir ki, Səməd Vurğunun yaradıcılığı yalnız ədəbi irs deyil, həm də gənc nəslin tərbiyəsində istifadə edilə bilən mühüm pedaqoji resursdur. Onun əsərlərindəki ideyalar müasir dövrdə milli tərbiyə sisteminin formalaşmasında mühüm rol oynaya bilər.

Açar sözlər. *Səməd Vurğun, pedaqoji motivlər, gənc nəslin tərbiyəsi, vətənpərvərlik, Azərbaycan ədəbiyyatı*

Summary. The work of Samad Vurgun, one of the prominent representatives of Azerbaijani literature, is of particular importance in terms of promoting national-spiritual values, patriotic ideas and humanistic principles. Not only artistic-aesthetic features, but also pedagogical content and educational ideas are widely reflected in his works. The spiritual formation of the younger generation, the promotion of values such as love of homeland, hard work, humanism and national identity are one of the main themes in the poet's poetry. From this point of view, Samad Vurgun's work is considered an important source that needs to be studied from both a literary and pedagogical perspective. The article analyzes pedagogical motifs in Samad Vurgun's poetry and dramaturgy, identifies ideas aimed at educating the younger generation in his works. Issues such as the image of a teacher, ideas of education and enlightenment, the spirit of patriotism and the protection of national values are widely explored in the poet's works. At the same time, the possibilities of applying these ideas in the modern pedagogical process are also considered.

As a result of the research, it is determined that Samad Vurgun's work is not only a literary heritage, but also an important pedagogical resource that can be used in the education of the younger generation. The ideas in his works can play an important role in the formation of the national education system in the modern era.

Keywords. *Samad Vurgun, pedagogical motives, education of the younger generation, patriotism, Azerbaijani literature*

Резюме. Творчество Самеда Вургуна, одного из видных представителей азербайджанской литературы, имеет особое значение в плане продвижения национально-духовных ценностей, патриотических идей и гуманистических принципов. В его произведениях широко отражены не только художественно-эстетические особенности, но и педагогическое содержание и воспитательные идеи. Духовное формирование молодого поколения, пропаганда таких ценностей, как любовь к родине, трудолюбие, гуманизм и национальная идентичность, являются одними из главных тем в поэзии поэта. С этой точки зрения, творчество Самеда Вургуна рассматривается как важный источник, требующий изучения как с литературной, так и с педагогической точки зрения. В статье анали-

зируются педагогические мотивы в поэзии и драматургии Самеда Вургуна, выявляются идеи, направленные на воспитание молодого поколения, в его произведениях. В творчестве поэта широко исследуются такие вопросы, как образ учителя, идеи воспитания и просвещения, дух патриотизма и защита национальных ценностей. Одновременно рассматриваются и возможности применения этих идей в современном педагогическом процессе.

В результате исследования установлено, что творчество Самеда Вургуна является не только литературным наследием, но и важным педагогическим ресурсом, который может быть использован в воспитании молодого поколения. Идеи, содержащиеся в его произведениях, могут сыграть важную роль в формировании национальной системы образования в современную эпоху.

Ключевые слова: *Самед Вургун, педагогические мотивы, воспитание молодого поколения, патриотизм, азербайджанская литература.*

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində xüsusi mövqeyə malik olan Səməd Vurğun yalnız görkəmli şair və dramaturq kimi deyil, həm də milli düşüncə və mənəvi tərbiyə ideyalarının təbliğatçısı kimi tanınır. Onun yaradıcılığı Azərbaycan xalqının tarixi, mədəniyyəti və mənəvi dəyərləri ilə sıx bağlıdır. Bu yaradıcılıqda gənc nəslin formalaşması, vətən sevgisi, əməksevərlik və humanizm kimi keyfiyyətlərin təbliği mühüm yer tutur.

Səməd Vurğunun əsərləri yalnız bədii-estetik dəyərə malik deyil, eyni zamanda güclü pedaqoji məzmun daşıyır. Onun şeirləri və dram əsərləri gənc nəslin milli ruhda tərbiyə olunması, vətənə bağlılıq, xalqın tarixinə hörmət və mənəvi dəyərlərə sədaqət kimi ideyaları özündə ehtiva edir. Bu baxımdan Səməd Vurğunun yaradıcılığı pedaqoji baxımdan öyrənilməsi vacib olan ədəbi irs hesab olunur.

Müasir dövrdə gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi məsələsi cəmiyyət üçün ən aktual problemlərdən biridir. Qloballaşma prosesləri, informasiya texnologiyalarının inkişafı və sosial dəyişikliklər gənclərin dünyagörüşünə təsir göstərir. Belə bir şəraitdə milli ədəbi irsin tərbiyəvi imkanlarının araşdırılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Bu baxımdan Səməd Vurğunun yaradıcılığında pedaqoji motivlərin və gənc nəslin tərbiyəsinə yönəlmiş ideyaların araşdırılması mühüm elmi və praktik əhəmiyyət kəsb edir. Onun əsərlərindəki ideyalar müasir pedaqoji prosesdə, xüsusilə məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində tərbiyə işinin təşkili üçün faydalı ola bilər.

1. Səməd Vurğunun yaradıcılığının pedaqoji mahiyyəti

Uşaqlıq illərini doğma kəndində keçirən şair ilk təhsilini kənddə fəaliyyət göstərən rus-tatar məktəbində almışdır. 1918-ci ildə görkəmli maarifçi Firidun bəy Kəçərli Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazaxa köçürərək Qazax Müəllimlər Seminariyasını

yaratmışdır. Bu məktəbə qəbul olunan tələbələr arasında gələcəyin böyük şairi Səməd Vurğun da olmuşdur (2, s.7). Seminariyada aldığı təhsil onun dünyagörüşünün formalaşmasında mühüm rol oynamışdır.

1924-cü ildə seminariyanı bitirdikdən sonra Səməd Vurğun Qazax, Quba və Gəncə şəhərlərində müəllim kimi fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycan dili və ədəbiyyatını tədris etmişdir. Müəllimlik fəaliyyəti onun həyatında mühüm mərhələ olmuş, şair xalqın həyatını daha yaxından tanımaq imkanı əldə etmişdir. Bu dövrdə o, gənclərin maariflənməsinə, milli ruhda tərbiyə olunmasına xüsusi diqqət yetirmişdir. Şair hesab edirdi ki, vətənpərvərlik tərbiyəsi gənc nəslin formalaşmasında əsas rol oynayır və bu ideyanı öz əsərlərində də geniş şəkildə təbliğ edirdi.

Səməd Vurğun seminariyada oxuduğu illərdə ilk şeirlərini yazmağa başlamışdır. Onun ilk çap olunmuş əsəri olan “Cavanlara xitab” şeiri 1924-cü ildə Tiflisdə çıxan “Yeni fikir” qəzetində dərc edilmişdir. Bu şeir gəncləri elmə, maarifə və vətənə xidmət etməyə çağıran ideyalarla zəngindir. Şairin ilk şeirləri belə onun gələcək yaradıcılıq istiqamətini müəyyənləşdirirdi.

1929-cu ildə Səməd Vurğun İkinci Moskva Universitetinin ədəbiyyat fakültəsinə daxil olmuş və burada ali təhsil almışdır. Moskva illəri onun dünyagörüşünün daha da genişlənməsinə, dünya ədəbiyyatını dərinlən öyrənməsinə və yaradıcılıq imkanlarını inkişaf etdirməsinə şərait yaratmışdır. Həmin dövrdə yazdığı lirik və siyasi məzmunlu şeirlər 1930-cu ildə nəşr olunan “Şairin andı” adlı ilk kitabında toplanmışdır. Bu kitab şairin poeziyada ilk ciddi addımı kimi qiymətləndirilir.

1930-cu illər Səməd Vurğunun yaradıcılığında və eyni zamanda təhsilində xüsusi mərhələ hesab olunur. Şair bu dövrdə Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat Pedaqogika İnstitutunda

Əhməd Seyidov, Mehdi Mehdizadə, Qulam Hüseynov və digər istedadlı gənclərlə birlikdə aspirantura təhsilinə qəbul olunmuşdur (3, s.5). Yaradıcılıq sahəsində onun “Könül dəftəri” (1934) və “Şeirlər” (1935) adlı kitabları çap olunmuşdur (5). Təkcə 1935-ci ildə şair 7 poema və 100-ə yaxın şeir yazmışdır. Bu əsərlər onun poeziyada böyük potensiala malik olduğunu göstərirdi. Xüsusilə “Azərbaycan” şeiri Azərbaycan ədəbiyyatının ən məşhur və sevilən əsərlərindən biri kimi tanınır. Bu şeir vətən sevgisini, milli qüruru və xalqın tarixini poetik dillə ifadə edir (6, s.84).

Səməd Vurğun yalnız şair kimi deyil, həm də görkəmli tərcüməçi kimi tanınmışdır. O, dünya ədəbiyyatının bir sıra mühüm əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Şair Aleksandr Puşkinin “Yevgeni Onegin” mənzum romanını, Maksim Qorkinin “Qız və ölüm” əsərini, Şota Rustavelinin “Pələng dərisi geymiş pəhləvan” poemasını və Nizami Gəncəvinin “Leyli və Məcnun” əsərini Azərbaycan dilinə çevirmişdir. Bu tərcümələr Azərbaycan dilinin bədii imkanlarını genişləndirmiş və milli tərcümə məktəbinin inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

1937-ci ildə Səməd Vurğun Azərbaycan dramaturgiyasının ən məşhur əsərlərindən biri olan “Vaqif” dramını yazmışdır. Bu əsər Azərbaycan teatr sənətində mühüm hadisə olmuş və böyük maraqla qarşılanmışdır. Dramda XVIII əsr Azərbaycan şairi və dövlət xadimi Molla Pənah Vaqifin həyatı və fəaliyyəti təsvir edilir. Əsərin əsas ideyası vətənə sədaqət, xalqın taleyi və milli birlik məsələləri ilə bağlıdır. “Vaqif” dramına görə şair 1941-ci ildə Stalin mükafatına layiq görülmüşdür (8, s.1).

Böyük Vətən müharibəsi illərində Səməd Vurğunun yaradıcılığı xüsusi fəallıqla seçilmişdir. O, bu dövrdə vətənpərvərlik ruhunda çoxsaylı şeirlər və poemalar yazmışdır. Müharibə illərində şair 60-dan artıq şeir və bir neçə poema qələmə almışdır. Bu əsərlər xalqı mübarizəyə ruhlandırmaq və qələbəyə inam yaratmaq məqsədi daşıyırdı. Onun “Ananın öyüdü” şeiri 1943-cü ildə ABŞ-da keçirilən müharibə əleyhinə əsərlər müsabiqəsində yüksək qiymətləndirilmiş və dünya ədəbiyyatında bu mövzuda yazılmış ən yaxşı əsərlərdən biri kimi qəbul edilmişdir.

Müharibədən sonrakı illərdə də Səməd Vurğun yaradıcılıq fəaliyyətini davam etdirmişdir. O, “Muğan”, “Aygün” və “Zamanın bayraq-

darı” kimi məşhur poemalarını yazmışdır. Bu əsərlərdə dövrün sosial problemləri, insanın mənəvi dünyası və cəmiyyətin inkişafı kimi mövzular geniş şəkildə əks olunmuşdur. Şairin romantik və fəlsəfi məzmunlu lirikası Azərbaycan poeziyasının qızıl fonduna daxil olmuşdur.

Səməd Vurğun yalnız ədəbiyyat sahəsində deyil, həm də elmi və ictimai fəaliyyətdə fəal iştirak etmişdir. 1945-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının yaradılmasında iştirak edən alimlərdən biri olmuş və akademik seçilmişdir (7, s.275). 1954-cü ildə isə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Bu vəzifədə çalışarkən o, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının və humanitar elmlərin inkişafına böyük töhfə vermişdir.

Səməd Vurğunun yaradıcılığında xalq yaradıcılığı motivləri də geniş yer tutur. Şair Azərbaycan folklorundan bəhrələnərək “Qız qayası”, “Bulaq əfsanəsi” və “Aslan qayası” kimi poemalar yazmışdır (4, s.44). Bu əsərlərdə xalqın qədim əfsanələri, milli dəyərləri və tarixi hadisələri bədii şəkildə təsvir edilmişdir. Xüsusilə “Bulaq əfsanəsi” poemasında “dirilik suyu” haqqında xalq əfsanəsi əsasında Azərbaycanın zənginliyi və gözəlliyi poetik şəkildə ifadə olunur.

Səməd Vurğun Azərbaycan dilinin inkişafına da xüsusi diqqət yetirmişdir. O, ana dilinin saflığının qorunmasını vacib hesab edir və yaradıcılığında bu ideyanı daim təbliğ edirdi. Şair xalq yaradıcılığından, folklor və klassik ədəbiyyat ənənələrindən istifadə edərək Azərbaycan poeziyasını yeni səviyyəyə qaldırmışdır. Onun əsərləri bu gün də gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlər ruhunda tərbiyə olunmasında mühüm rol oynayır.

Səməd Vurğun Azərbaycan ədəbiyyatında milli ruhun və humanist ideyaların ifadəçisi kimi tanınır. Onun yaradıcılığında pedaqoji məzmun xüsusi yer tutur. Şairin əsərlərində insanın mənəvi inkişafı, cəmiyyət qarşısında məsuliyyəti və gənc nəslin düzgün tərbiyəsi əsas ideyalardan biridir.

Şairin poeziyasında vətənə sevgi, xalqın tarixinə hörmət və milli kimlik hissənin formalaşdırılması mühüm yer tutur. Bu ideyalar gənc nəslin mənəvi tərbiyəsində böyük rol oynayır. Səməd Vurğun öz əsərlərində gəncləri vətənə sədaqətli, əməksevər və yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik insanlar kimi görmək istəyirdi.

Onun əsərlərində müəllim və maarifçi obrazları xüsusi yer tutur. Bu obrazlar cəmiyyətin

inkışafında təhsilin və maarifin rolunu göstərir. Şair müəllimi yalnız bilik verən şəxs kimi deyil, həm də gənc nəslin mənəvi tərbiyəçisi kimi təqdim edir.

Səməd Vurğunun yaradıcılığında tərbiyə ideyaları yalnız birbaşa didaktik şəkildə deyil, həm də bədii obrazlar və poetik təsvir vasitəsilə ifadə olunur. Bu isə onun əsərlərinin tərbiyəvi təsir gücünü daha da artırır.

2. Vətənpərvərlik ideyasının tərbiyəvi əhəmiyyəti

Səməd Vurğunun yaradıcılığında vətənpərvərlik ideyası əsas mövzulardan biridir. Onun şeirlərində və dram əsərlərində vətən sevgisi, xalqın azadlığı və milli qürur hissi xüsusi vurğulanır.

Şairin “Azərbaycan” şeiri bu baxımdan xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu əsərdə vətənə sevgi, doğma torpağa bağlılıq və milli qürur hissi yüksək poetik ifadə ilə təqdim olunur. Bu cür əsərlər gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsində mühüm rol oynayır.

Vətənpərvərlik ideyası gənclərin milli kimlik hissənin formalaşmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır. Səməd Vurğun öz yaradıcılığında bu ideyanı təkcə poetik hissələr vasitəsilə deyil, həm də tarixi obrazlar və hadisələr vasitəsilə təqdim edir.

Şairin “Vaqif” dramı da vətənpərvərlik ideyasının təbliği baxımından əhəmiyyətlidir. Bu əsərdə xalqın taleyi, milli birlik və azadlıq uğrunda mübarizə ideyaları ön plana çıxır.

3. Humanizm və mənəvi dəyərlərin təbliği

Səməd Vurğunun yaradıcılığında humanizm ideyası xüsusi yer tutur. Şair insanın mənəvi kamilliyini, xeyrxahlıq və ədalət kimi keyfiyyətləri yüksək qiymətləndirir.

Onun əsərlərində insan sevgisi, dostluq, mərhəmət və qarşılıqlı hörmət kimi dəyərlər geniş şəkildə təsvir olunur. Bu ideyalar gənc nəslin mənəvi tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Şairin əsərlərində insanın daxili dünyası və mənəvi keyfiyyətləri xüsusi diqqət mərkəzindədir. O, gəncləri dürüst, vicdanlı və məsuliyyətli insanlar kimi yetişməyə çağırır. Bu baxımdan Səməd Vurğunun yaradıcılığı humanist pedaqogikanın prinsipləri ilə səsleşir. Səməd Vurğunun yaradıcılığında əmək mövzusu mühüm yer tutur. Şair insanın cəmiyyətə faydalı olması və əmək vasitəsilə özünü inkişaf etdirməsi ideyasını təbliğ edir.

Onun əsərlərində zəhmətkeş insan obrazları yüksək qiymətləndirilir. Bu isə gənc nəslin əməksevərlik ruhunda tərbiyəsinə xidmət edir.

Əməksevərlik gənclərin məsuliyyətli və fəal vətəndaş kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır. Şair bu ideyanı bədii obrazlar vasitəsilə gənclərə çatdırır.

4. Maarifçilik və təhsil ideyası

Səməd Vurğun təhsilin və maarifin cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynadığını vurğulayır. Onun əsərlərində bilik və elm yüksək qiymətləndirilir.

Şair gənclərin təhsil almasını və biliklərini xalqın rifahı naminə istifadə etməsini vacib hesab edirdi. Bu baxımdan onun yaradıcılığı maarifçi ideyaların təbliği baxımından da əhəmiyyətlidir. Səməd Vurğunun yaradıcılığında maarifçilik və təhsil ideyası xüsusi əhəmiyyət kəsb edən istiqamətlərdən biridir. Şairin poeziyasında və dramaturgiyasında bilik, elm və təhsil insanın mənəvi kamilliyə çatmasının əsas vasitələrindən biri kimi təqdim olunur. Onun əsərlərində savadlılıq, maarifçilik və intellektual inkişaf cəmiyyətin tərəqqisi üçün zəruri şərt kimi göstərilir. Bu baxımdan Səməd Vurğunun yaradıcılığı yalnız bədii-estetik dəyəərə malik deyil, həm də maarifçi düşüncənin təbliğində mühüm rol oynayan bir ideoloji mənəbə kimi qiymətləndirilə bilər.

Səməd Vurğun təhsilin insanın dünyagörüşünün formalaşmasında və cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynadığını dəfələrlə vurğulamışdır. Onun əsərlərində bilik və elmə olan hörmət, maarifə verilən yüksək qiymət aydın şəkildə hiss olunur. Şairin fikrincə, savadlı və bilikli insan cəmiyyətin inkişafına daha çox töhfə verə bilər. Buna görə də o, gənc nəslin təhsil almasının vacibliyini xüsusi vurğulayır. Şairin yaradıcılığında müəllim obrazı da xüsusi yer tutur. Müəllim yalnız bilik verən şəxs kimi deyil, həm də gənc nəslin mənəvi tərbiyəçisi və istiqamətverici qüvvəsi kimi təqdim edilir. Bu baxımdan müəllim obrazı Səməd Vurğunun əsərlərində yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik bir şəxsiyyət kimi təsvir olunur. Müəllim gənclərin dünyagörüşünün formalaşmasında, onların vətənpərvər, məsuliyyətli və savadlı vətəndaş kimi yetişməsində mühüm rol oynayır.

Səməd Vurğunun maarifçilik ideyaları onun müxtəlif şeirlərində və dram əsərlərində öz əksini tapır. Şair bilik və elmin insanın həyatında oynadığı rolu vurğulayaraq gəncləri daim öy-

rənməyə, öz üzərlərində işləməyə və dünyagörüşlərini genişləndirməyə çağırır. Bu çağırışlar yalnız fərdi inkişaf məqsədi daşmır, eyni zamanda cəmiyyətin ümumi inkişafına xidmət edən bir ideya kimi təqdim olunur. Maarifçilik ideyası həm də milli mədəniyyətin və tarixi irsin qorunması ilə sıx bağlıdır. Səməd Vurğun öz yaradıcılığında Azərbaycan xalqının zəngin mədəni irsini, tarixini və ənənələrini yüksək qiymətləndirir. O, gənclərin bu irsi öyrənməsini və ona sahib çıxmasını vacib hesab edir. Bu isə maarifçiliyin yalnız elmi biliklərin öyrədilməsi ilə məhdudlaşmadığını, eyni zamanda milli kimliyin və mədəni dəyərlərin qorunmasını da əhatə etdiyini göstərir.

Səməd Vurğunun yaradıcılığında maarifçilik ideyası humanist dəyərlərlə sıx bağlıdır. Şair hesab edir ki, təhsil yalnız bilik əldə etmək vasitəsi deyil, həm də insanın mənəvi inkişafına xidmət edən bir prosesdir. Təhsil insanı daha düşüncəli, daha məsuliyyətli və daha humanist edir. Bu baxımdan təhsil insanın həm intellektual, həm də mənəvi inkişafında mühüm rol oynayır. Şairin əsərlərində maarifçilik ideyası həm də əmək və yaradıcılıq anlayışları ilə əlaqələndirilir.

Səməd Vurğun insanın yalnız təhsil almaqla kifayətlənməməsini, əldə etdiyi bilikləri cəmiyyətin inkişafı üçün istifadə etməsini vacib hesab edir. Bu fikir onun yaradıcılığında tez-tez vurğulanan ideyalardan biridir. Bilik və elm insanı daha faydalı və məsuliyyətli bir vətəndaşa çevirir. Bundan əlavə, Səməd Vurğun gənclərin tərbiyəsində məktəbin və müəllimin rolunu yüksək qiymətləndirir. Onun fikrincə, məktəb yalnız bilik verilən bir müəssisə deyil, həm də gənc nəslin mənəvi və sosial tərbiyəsinin formalaşdığı bir mühitdir.

Məktəbdə gənclər yalnız müxtəlif fənlər üzrə biliklər əldə etmir, eyni zamanda vətənpərvərlik, məsuliyyət, əməksevərlik və humanizm kimi dəyərləri də mənimsəyirlər. Şairin yaradıcılığında maarifçilik ideyasının mühüm xüsusiyyətlərindən biri də onun gələcəyə yönəlmiş olmasıdır. Səməd Vurğun gəncləri cəmiyyətin gələcəyi kimi görür və onların savadlı, bilikli və vətənpərvər insanlar kimi yetişməsini vacib hesab edir. Bu baxımdan şairin əsərlərində gənclərə ünvanlanan çağırışlar xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Səməd Vurğunun maarifçilik ideyaları müasir dövrdə də öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Bu ideyalar müasir təhsil sistemində gənclərin tərbiyəsi üçün mühüm metodoloji əsas rolunu oynaya bilər. Onun əsərlərindəki maa-

rifçi fikirlər gənclərin intellektual və mənəvi inkişafına yönəlmiş dəyərləri özündə birləşdirir.

Müasir pedaqoji prosesdə Səməd Vurğunun yaradıcılığından istifadə etmək gənclərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyə olunmasına kömək edə bilər. Onun əsərlərində təbliğ olunan bilik, maarifçilik və humanizm ideyaları gənclərin dünyagörüşünün formalaşmasında mühüm rol oynaya bilər. Bununla yanaşı, Səməd Vurğunun yaradıcılığında təhsilin sosial funksiyası da xüsusi vurğulanır. Təhsil cəmiyyətin inkişafının əsas hərəkətverici qüvvələrindən biri kimi təqdim olunur. Şairin fikrincə, savadlı və maarifli cəmiyyət daha güclü və daha inkişaf etmiş cəmiyyət deməkdir.

Səməd Vurğun təhsilin yalnız fərdi inkişaf vasitəsi olmadığını, eyni zamanda cəmiyyətin ümumi tərəqqisinə xidmət edən bir amil olduğunu göstərir. Bu fikir onun yaradıcılığının maarifçi xarakterini daha da gücləndirir. Nəticə etibarilə demək olar ki, Səməd Vurğunun yaradıcılığında maarifçilik və təhsil ideyası mühüm yer tutur. Şair gənc nəslin savadlı, vətənpərvər və mənəvi cəhətdən kamil insanlar kimi yetişməsini vacib hesab edir. Onun əsərlərində təbliğ olunan maarifçilik ideyaları müasir dövrdə də gənclərin tərbiyəsində mühüm rol oynaya bilər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi saytında dərc olunmuş “Xalq şairi Səməd Vurğunun 120 illiyinin qeyd edilməsi haqqında” Sərəncam şairin Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətində tutduğu mühüm yerin dövlət səviyyəsində yüksək qiymətləndirildiyini göstərir.

Beləliklə, Səməd Vurğunun yaradıcılığı yalnız ədəbi baxımdan deyil, həm də pedaqoji və maarifçi baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun əsərlərində əks olunan maarifçilik ideyaları gənc nəslin mənəvi və intellektual inkişafında mühüm rol oynaya biləcək dəyərlər sistemini özündə birləşdirir. Bu baxımdan şairin yaradıcılığı müasir təhsil sistemində də aktual əhəmiyyətə malikdir və gənclərin tərbiyəsində səmərəli şəkildə istifadə oluna bilər.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi cəmiyyətin ən mühüm problemlərindən biri hesab olunur. Qloballaşma, texnologiyanın sürətli inkişafı və informasiya axınının artması gənclərin dünyagörüşünə ciddi təsir göstərir. Belə bir şəraitdə milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və gənc nəsle ötürülməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan ədəbiyyatının klassik nümayəndələrinin yaradıcılığı bu baxımdan mühüm tərbiyəvi

potensiala malikdir. Bu sənətkarlar arasında Səməd Vurğun xüsusi yer tutur. Onun əsərlərində vətənpərvərlik, humanizm, əməksevərlik və milli kimlik kimi dəyərlər geniş şəkildə təbliğ olunur.

Səməd Vurğunun yaradıcılığı gənclərin milli ruhda tərbiyə olunması üçün mühüm mənbə hesab edilə bilər. Bu əsərlərin pedaqoji aspektdən araşdırılması müasir təhsil sistemində tərbiyə işinin daha səmərəli təşkilinə kömək edə bilər.

Problemin yeniliyi. Səməd Vurğunun yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında geniş şəkildə araşdırılmışdır. Lakin onun əsərlərinin pedaqoji aspektdən, xüsusilə gənc nəslin tərbiyəsi baxımından sistemli şəkildə tədqiqi nisbətən az aparılmışdır.

Bu tədqiqatın yeniliyi ondan ibarətdir ki, Səməd Vurğunun yaradıcılığı yalnız ədəbi-estetik baxımdan deyil, həm də pedaqoji aspektdən kompleks şəkildə təhlil edilir. Şairin əsərlərindəki tərbiyəvi ideyalar müəyyən edilir və onların müasir pedaqoji prosesdə tətbiq imkanları araşdırılır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Araşdırmanın nəticələri müasir təhsil sistemində istifadə oluna bilər. Səməd Vurğunun əsərlərindəki tərbiyəvi ideyalar məktəblərdə ədəbiyyat dərslərində, tərbiyə saatlarında və müxtəlif maarifləndirici tədbirlərdə istifadə edilə bilər.

Bu əsərlər gənclərdə vətənpərvərlik hissinin formalaşmasına, milli kimliyin qorunmasına və mədəni dəyərlərin inkişafına kömək edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Prezidenti. Xalq şairi Səməd Vurğunun 120 illiyinin qeyd edilməsi haqqında. Sərəncam. – 23 fevral 2026. – URL: <https://president.az/az/articles/view/71666>
2. Bayramov A. Səməd Vurğun: milli və ümumbəşəri Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2006, 316 səh. https://anl.az/el/b/ba_svm&u.pdf
3. Elmi kadr hazırlığı məsələləri: metodik vəsait / Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu; tərt.-müəll.: H. Əhmədov, Əli Paşa Zeynalov, Aynur Əlimuradova və İlahə Nağdəlipur Nəcəri, elmi red. A. Abbasov.- Bakı: Mütərcim, 2019.- 356 s.
4. Səməd Vurğun (Səməd Yusif oğlu Vəkilov): bibliografiya /tərt. ed.: M.Vəliyeva və b.; ixt. red. və burax. məsul K.Tahirov; red. G.Səfərəliyeva; M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası.- Bakı, 2016.- 584 s. <https://anl.az/down/S.vurgun.pdf>
5. Ulu, Yavuz Sinan. Samed Vurgun. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. 2018. URL: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/samed-vurgun>
6. Войтович А.Х. История и традиции азербайджанского народа в стихотворении Самед Вургун «Азербайджан» // Общество и государство. 2023. №2(42). С.84-88 DOI: 10.24412/2224-9125-2023-2-84-88
7. Назирли Ш. Весь я твой Азербайджан! (Документальные рассказы о Самеде Вургуне). – Баку, издательство «Азербайджан», 2017. – 408 стр. <https://anl.az/el/Kitab/2018/02/cd/2017-141.pdf>
8. Постановление Совета Народных Комиссаров Союза ССР О присуждении Сталинских премий за выдающиеся работы в области искусства и литературы за 1941 год // Известия. – 1942. – № 86 (12 апреля). с.1. // https://web.archive.org/web/20240213135400/https://pressa-voiny.ru/data/izvestiya/izvestiya_1942-04-12.pdf

Redaksiyaya daxil olub: 10.03.2026